

ШЛЯХ ДО ГЕТЬМАНСЬКОЇ БУЛАВИ: ПЕТРО КОНАШЕВИЧ САГАЙДАЧНИЙ

Чотири століття минули з моменту смерті видатного полководця, освіченого гетьмана, мудрого дипломата та вправного політика Петра Конашевича Сагайдачного. Його постать є дуже цікавою в історії України тим, що він перший створив добре підготовлену й дисципліновану козацьку армію, сформував власну школу воєнного мистецтва, завдяки його підтримці було відновлено православну ієрархію України, але до цього моменту достеменно невідома його дата народження, чому немає згадок за кордоном про його навчання у відомих університетах, як він потрапив на Запорозьку Січ і завдяки чому досяг такої поваги козаків, що вони обрали його гетьманом. Саме в цьому й полягає актуальність піднятої теми, адже український народ повинен знати історію свого народу і визначних діячів.

Треба зазначити, що заявлена тема не зовсім нова. Про Петра Сагайдачного написано чимало спеціальних праць і художніх творів. Одним із перших істориків і археографів, хто безпосередньо звернувся до постаті П. Конашевича-Сагайдачного, був Д. Бантиш-Каменський [1, с. 4–5].

Петро Сагайдачний народився приблизно у 1570 р. у с. Кульчицях поблизу Самбора, що нині на Львівщині, у родині дрібного шляхтича православної віри «як герб на його образку натякає». Церковний пам'ятник Київського Золотоверхого Михайлівського монастиря доніс до нас ім'я батька майбутнього гетьмана – Конан або, по-малоросійськи, – Конаш. Звідси Конашевич означає по батькові, а не подвійне прізвище, як гадали деякі з наших істориків [6].

Рід Конашевичів мав свій герб – Побог, але в переліку гербів Побог, ми Сагайдачних не знайдемо. Зберігся поминальний Михайлівського Золотоверхого монастиря, цей документ містить поминальний запис про рід Сагайдачного: «Пом'яни господи душі усопших раб твоїх Петра, Конана, Єлисея, Якова, Інони Макріни». Історики вважають, що батька Петра звали Конаном, після смерті якого мати прийняла чернецтво і в поминальнику записана під ім'ям Інокіни Макріни. Очевидно у нього були брати і сестри, також згадується ім'я «Анастасія». Це дружина Сагайдачного, в дівоцтві Повчанська, яка після смерті гетьмана вдруге вийшла заміж в 1624 році за шляхтича Івана Пюнчина [2, с. 301].

Про молодість П. Сагайдачного ми знаємо дуже мало: всього два-три факти. Як припускають історики, до семи років Петро навчався вдома, його вихованням займався батько і саме в цей час розпочинаються вправляння малого з луком. Рід Конашевичів славився стрільбою з лука і, як говориться в легенді, Конашевичі могли випустити дванадцять стріл в хвилину. Конаш вчив сина молитись старослов'янською мовою і ніяк

інакше, це правило відіграє вагомую роль у майбутній діяльності гетьмана. Коли Петрові виповнилось 10–11 він вступає до Острозької школи. Це була перша і найкраща на Україні греко-слов'янська православна школа вищого рівня [3, с. 4].

Найкращих учнів Костянтин Острозький відправляв на навчання за кордон і ця звістка для Петра Конашевича стає не радісною, бо для цього потрібні документи які підтверджували його шляхетство. Околична до якої належав його батько була дуже бідною тому, що на Самбірщині було найбільше малоземельної шляхти, яка не дуже була родовитою й не користувалася жодними шляхетськими правами, але ганьбитись Петро не хотів, тому забирає в одного шляхтича документи і вирушає з ними за кордон. Ось чому в жодному університеті не чути про ім'я Сагайдачного, а вчився він там 5 років. Вертаючись на батьківщину бере своє ім'я і йде служити до польських магнатів Конєцпольських, а незабаром подається до Києва служити у судді Аксака. Та ніхто не знає точно, як він потрапив на січ тому, що єдиним джерелом життя гетьмана є вірші Касіяна Саковича, ректора Києво-Могилянської академії, що зачитувались під час похорону Петра, але співставляючи документи цієї доби можна дійти висновку, що Петро Конашевич відійшов на січ через політичну ситуацію і його особисті релігійні переконання. У 1596 році у православній церкві відбувалась відправа на якій був присутній і Сагайдачний, але після підписання Брест-Литовської унії, яка підпорядкувала православні проходи Речі Посполитої Ватикану всі православні священники опинилися поза законом і не мають права служити старослов'янською мовою. Отець Анастасій вперто протистояв цьому, а на захист його став Сагайдачний цитуючи закон Речі Посполитої, де кожен має право на свободу віросповідання в результаті чого був змушений тікати на Запорозьку Січ. Це був протест проти підпорядкування православних Речі Посполитої Ватикану [5].

Як засвідчують історичні дослідження, Петро Сагайдачний із самого початку свого перебування на Січі виявив велику політичну далекоглядність та неабиякий військовий таланти. «Ще не будучи гетьманом, а ні старшим на Запоріжжі, – пише В. Антонович, – Сагайдачний уславив себе цілим рядом добре обміркованих вдалих походів на Туреччину і Крим. Козаки обирають його обозним, доручивши відати всією артилерією Січі, а з часом – і козацьким гетьманом».

Коли саме Сагайдачний був вперше обраний гетьманом, серед істориків не існує однозначної думки. Так відомий французький дипломат і історик XVIII ст. Ж. Б. Шерер стверджує, що Сагайдачного «козаки обрали гетьманом у 1597 р.». Г. Кониський в «Історії Русів» свідчить, що гетьманом Сагайдачного було призначено у 1598 році. За свідченням Яворницького він «виступив близько 1606 року в званні гетьмана».

У історичних працях є багато згадок про морські походи 1616 р., що вславилися здобуттям Кафи та інших турецьких фортець під безпосереднім керівництвом гетьмана Сагайдачного. Можливо гетьманство він отримав

раніше, бо вже від 1614 р. помітним напрямком в козацькій військовій політиці стала стратегія і тактика, якими визначався тільки Петро Сагайдачний [4, с. 155].

Дослідивши тяжкий шлях, Петра Конашевича-Сагайдачного, до гетьманської булави можна дійти висновку що, його діяльність є мало дослідженою, адже завдяки його блискучій дипломатії та військовій тактиці українське козацтво заявило про себе як про стан, з яким варто рахуватися і, який може керувати власними територіями. Отже, для того щоб глибше дослідити вплив діяльності козацького гетьмана на розвиток української держави варто проводити глибші і ґрунтовніші дослідження.

Список використаних джерел:

1. Гуржій О. І. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний / О. І. Гуржій, В. В. Корнієнко. – К. : Україна, 2004. – 192 с.
2. Полонська-Василенко Н. Історія України [Текст] : у 2-х т. / Н. Д. Полонська-Василенко ; [голов. ред. С. Головка]. – 4-е вид, стер. – К. : Либідь, 2002. – Т. 1. : До середини 17 ст. – 588 с.
3. Смолій В. А Українське козацтво: особливості та Закономірності становлення і розвитку // Українське козацтво. К. : 1993. Вип. 1. – с. 4–11.
4. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: У 3-х томах [Текст] / Д. І. Яворницький. – Львів : Світ. Т. 1. – 1990. – 320 с.
5. Чухліб Т. Петро Конашевич-Сагайдачний – непереможний гетьман. [Електронний ресурс] : Гетьмани Руси-України. – Донецьк, ТОВ «ВКФ «БАО»», – 2012 р. – Режим доступу : <http://haidamaka.org.ua/0223.html>. – Назва з екрана.
6. Липа К. Митра і шабля. Як Сагайдачний врятував православну церкву [Електронний ресурс] : Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/12/29/11200/>. – Назва з екрана.